

világnézeti alap megteremtése és tudatosítása a gyermeki lélekben.“ Mit kell tenni a magyar nyelv tanárának a cél elérése érdekében? Erre felel a szerző további fejtegetéseiben; mikor háromas problémát vet fel: a *népi, trianoni és állampolgári* problémát. A népi probléma a magyar nép jelenlegi helyzetének a megismertetését jelenti, nem csupán könyvekből, hanem tapasztalat útján, még pedig mind a tárgyi, mint a szellemi néprajzra vonatkoztatva. Így ismerkedik meg a tanuló népünk gazdasági és szociális helyzetével, annak nagy nemzeti jelentőségével, és gyökeret ver szívében a népért való önzetlen munka tudata. A népi problémába való bevezetését az iskolai tanulmányok mellett kirándulások, táborozások és gyűjtések biztosítják. A trianoni probléma nem merülhet ki frázisok hangoztatásában. Idevágó feladatok: minden magyar számontartása a földkerekségen, az elszakított magyarsággal való állandó kapcsolat fenntartása (újságok, írók, olvasmányok, önképzőkör), a nemzetiségi kérdés, a nemzetiségek tüzetes megismertetése. Az állampolgári probléma oly állampolgár nevelését jelenti, aki szívének minden dobbanásával a magyar sorsközösség tagjának érzi magát. Néhány feladat: a szolidaritás kiépítése osztályközösségek teremtésével, az életigények alkalmazása a mindenkori lehetőséghez, a szülői házzal való szoros kapcsolat teremtése, a protekciójahajhászás megszüntetése, a vagyonnal járó köteleességek érzetése, a felelősségérzés és a helyes értékelés kialakítása.

A háromas probléma csak az élményalakítás módszerével valósítható meg. A feleltetés és a számonkérés régi osztályzó módszerét el kell vetni, mert ez az irodalom iránti ellenszenvnek, az irodalomtanítás eredménytelenségének egyik oka. A magyar tanítás súlyos gondja a fogalmazástanítás. A szerző nagyon helyesen szakít a tartalomelmondató feladatokkal és nem ad mankót az ifjúságnak, hanem az élményalakítás módszeréből folyó egyéni munkában látja a sikert.

A tanulmány kifejező része a középiskolai tanuló irodalmi szükségleteivel foglalkozik. A Robinson-kor (10–12 év), a hőskor (12–15 év) és a lírai kor (15–18 év) megkülönböztetése alapján véve helyes, de nem ártott volna az idevonatkozó lélektani irodalomra utalni, ami minden komoly munkának csak előnyére válik.

Összefoglalásul megállapítható, hogy magasszínvonalú, minden ízében korszerű, komoly nevelői érzékkel megalkotott tanulmánnyal van dolgunk, mely igényt tarthat a legszélesebb körű elterjedésre. A szerző kitűnő fejtegetései meggyőző erővel bizonyítják a magyar nyelv és irodalom központi, uralkodó szerepét és nagy nevelői jelentőségét.

Szántó Lőrinc.

Harsányi István: Az irodalomtanítás megalapozása a középiskolák alsó osztályaiban. Különlenyomat az Országos Református Tanáregyesület 1935–36. évi évkönyvéből. Városi Nyomda, Debrecen 1937. N. 89, 15 l.

A jeles szerző figyelemreméltó eszmefuttatásában azzal foglalkozik, hogyan lehet a középiskola VII–VIII. osztályainak irodalomtanítását az alsó hat osztályban előkészíteni és megalapozni. Ez a kérdés nemcsak a gimnáziumi tanárok érdeklődésére számíthat, hanem magára vonja a polgári iskolai tanárok figyelmét is, mert a IV. osztály második felének irodalom-

tanítása csak kellő előkészítés és megalapozás esetén lehet eredményes, csakis ebben az esetben lehet az utasítás követelményeit megközelíteni.

A szerző helyesen állapítja meg, hogy az irodalomtanítás ne *tan* legyen, hanem *olvasmány*. A mai tanításban még mindig az elmélet játssza a főszerepet az olvasmány rovására, ennek tulajdonítható, hogy a tanulók gyenge irodalmi műveltséggel hagyják el az iskolát, sőt gyakran kellemetlen emlékekkel. Pedig az irodalomtanításnak nem lehet más feladata, mint a komoly irodalmi műveltség (ízlés) megalapozása, az olvasás megkedveltetése és lelki szükségletté tévése. Ez azonban csak úgy érhető el, ha a tanítás minden fölösleges elméleti sallang mellőzésével olvasáson alapuló nemes szórakozássá lesz. Meggyőződésünk, hogy a tanár gyakran *kénytelen* a felügyelő követelményeihez igazodva elméleti alapra helyezkedni.

A szerző a következő előkészítő, alapozó, gyűjtő munkát tartja szükségesnek: Már az első osztálytól kezdve szükséges az írokra vonatkozó adatokat gyűjteni, a *szerzőséget* tudatosítani, írói egyéniségeken keresztül korok és ízlésfajok megnyilatkozásait látni. A tanulók az ú. n. „*irodalomtörténeti füzet*” segítségével állandó nyilvántartás céljából gyűjtik az írokra vonatkozó adatokat úgy, hogy a lap baloldalára kerül az író neve, ami esetleg idővel egyéb megjegyzésekkel bővül, a jobb oldalra az olvasmányok címét jegyzik. A tanár találjon alkalmat az írokra vonatkozó érdekes adatok, események, anekdóták közlésére, mert ezeket sose felejtik el a tanulók és általuk életközelségbe jutnak az írokkal. Az irodalomtörténeti füzet kiegészítéséül ajánlatos egy *versgyűjtemény* bevezetése a könyvnélküliek bejegyzésére. (Ez nézetünk szerint fölösleges, mert olvasmánytárgyalás alkalmával úgylis föl kell eleveníteni és nyilvántartani a tárgyára, írójára, műfajára és korára vonatkozó kapcsolatokat, az írók szerint csoportosított irodalomtörténeti füzet pedig tökéletesen megfelel a gyűjtőmunka céljának.) A *stílusjátékok* rendezése abban áll, hogy az alsóbb osztályokban tárgyalt olvasmányokból egy-egy jellemző mondatot ragad ki a tanár, s a tanulók találga-
ják, ki írta. A tanár hívja föl a tanulók figyelmét az ifjúsági könyvtár egyes műveire, és figyelje meg tanítványai érdeklődését, azt elégítse ki és irányítsa. Nagyon hálás dolog az önképzés vágyának felkeltése, s a munka önértékének a felismertetése érdekében az első három osztályban *kis önképzőkörök* alakítása. Az olvasmányokkal kapcsolatban az írók egyéb munkáira irányított figyelem termékeny hatású a tanulók olvasókedvére. A tanuló beszámolhat olvasmányairól, ami serkentően és irányítóan hat társaira. A IV–VI. oszt. anyaga az irodalmi oktatás előkészítője. A stilisztika, retorika és poétika szempontjainak éreztetése mellett a tanítás lényege az *olvasmány*. Az olvasmányt, az író, a kort élménnyé kell tenni, hogy szervesen beépüljön a tanuló tudásrendszerébe. A fogalmazásban érvényesülnie kell a jó stílus mellett a művészi stilizálásnak is. A stílusfejlesztés alapja a dolgozatok felolvasása és közös bírálata. A szerző igen helyesen hangsúlyozza, hogy módszeres elvei eredménytelennek és talajtalannak bizonyulnak felmenő rendszer nélkül. Hatványozott jelentősége van ennek a magyar tanításban, mert az éveken át folyó tervszerű gyűjtőmunka a tanár gyakori változása esetén rendszertelenné, sőt lehetetlenné válik.

A szerzőnek szokott alapossággal előadott és meggyőzőleg megfogalmazott fejtegetéseit

véleményünk szerint az óráról-óra minden ízében részletesen kidolgozott s az olvasmányi anyag mellett a nyelvi, irodalmi és fogalmazási szempontokat is felölelő tanmenet segítségével lehet rendszeresen megvalósítani. Az ilyen minden osztályra kiterjedő, egységes szempontokkal megalkotott tanmenet egyúttal kiküszöböli a tanárváltozással járó hátrányokat is.

Harsányi István kitűnő dolgozatát a magyar nyelvet tanító tanárok figyelmébe és jóindulatába ajánljuk.

Szántó Lőrinc

Dr. Nagy Sándor: Arany Toldija. Irodalomtörténeti és széptani tanulmány. (Magyar írók. Szerkeszti Vajthó László 2. szám.) Budapest, 1935. Kir. Egyet. Nyomda. 119 lap.

Arany János Toldija nemcsak a magyar szellem remekműve és a magyar népies költészet reprezentáns alkotása, hanem több mint félszázad óta elsőrendű pedagógiai érték is a magyar iskola kincstárában, amióta t. i. a benne rejlő népiség varázserejénél fogva az alsó- és középfokú oktatásban a magyar nyelvi és irodalmi tanításnak értékes részévé és anyagává lett. A középiskola fogadta be elsőnek Arany Toldijának tárgyalását már az első középiskolai törvényt, az 1883. évi XXX. t.-c.-et és tantervi intézkedéseit megelőző 1879. évi 17630. sz. a. kelt rendelettel kiadott ideiglenes gimnáziumi tantervben. Arany János és főleg a Toldi iránt érzett hódolat mellett főleg ez az alkalom, hogy Arany iskolai klasszikussá lett (amit a hagyomány szerint Arany János maga nem nagyon szeretett), adta az impulzust Lehr Albert budapesti ev. gimnáziumi tanárnak, a „Toldi tudósá”-nak arra, hogy már 1880-ban kiadjon a középiskolák számára az egykori híres „Jeles Írók Iskolai Tára” c. vállalatban bő nyelvi és tárgyi magyarázatokat Arany Toldijához. Ennek a könyvnek nyelvi magyarázatait szerzője azután 1882-ben egy külön testes köteté is kibővítette, mely művéért a Magy. Tud. Akadémia a jeles kommentátort levelező tagjai sorába is megválasztotta s a munkát 1886-ban az akadémiai nagy díjjal is kitüntette. A Jeles Írók Iskolai Tárában megjelent első magyarázatát azután Lehr Albert 1892-ben becses irodalomtörténeti és költészettani bevezetésekkel is ellátta s műve ebben az alakjában már a 14-ik kiadást is megérte.

Igy alapította meg Lehr Albert a nyugati nagy művelt nemzetek hasonló törekvéseinek, a Divina a Commedia-val foglalkozó Dantológiának, a Shakespeareológiának s a Goethe-tudománynak páriaként az Arany Toldijának valóságos külön szaktudományát, így nevelkedett Lehr Albert mélyreható magyarázatai nyomán a magyar középiskolai ifjuság, majd idővel ugyanezen szellemben a polgári iskolai és a népiskolai gyermekserég, s mindezek révén az egész újabb magyar társadalom és közönség Arany Toldijának ismeretében és értékelésében, szeretetében és csodálatában. Kilencven éve, hogy Toldy Ferencnek a Szépirodalmi Szemle 1847. évfolyamban megjelent Toldi-bírálatával megindul az ezzel a költeménnyel való irodalmi foglalkozás és hat évtizede már, hogy a magyar népiség szellemében neveli e nagyszerű költemény ifjú generációinkat. E közel százéves érdeklődés eredményét kitűnően mutatja a naggyá nőtt Toldi-irodalom. S mégis mint a föld mélyének aranytelepei, melynek kincseit ősidők óta bányássza az emberi szorgalom és törek-